

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Po Vyties ženklų

Vėliavos pakėlimo iškilmės.

Ramūno Danisevičiaus nuotr.

Sausio 13-oji – tai diena, kai buvome pašaukti ir atsiliepėme iš visos Lietuvos. Kai žmogus prie žmogaus gyva siena stojom ginti savo laisvės. Beginkliai prieš tankus. Ir jie pasitraukė. Pamatė, kad tokios vienybės, kai susivienijo viso pasaulio lietuviai ir kitų tautybių geros valios žmonės, įveikti neįmanoma.

Tai buvo nepakartojamos laisvės ir laimės dienos, nors mirtis stovėjo šalia. Gedėjom sudėtų aukų. Amžina šlovė paaukojusiems gyvybę už Tėvynę.

Tuomet galvojom, kad prabėgs metai kiti, na, gal dešimt metų, ir gyvensim taip, kaip švedai – laisvi ir laimingi. Šventvagiška atrodė net mintis, kad kas nors mus galėtų išduoti, apvogti, parduoti Tėvynę už trisdešimt sidabrinių. Jautėm, kad nebus lengva iš pradžių, bet juk taip tikėjom, kad laisvė visus mus pakeis.

Deja, bėgo metai, o permainos vėlavo. Atsirado abejojančių ir tik asmeninės naudos beieškančių. Gal tiksliau – jie niekur nebuvo dingę, tik pritilę, užsimaskavę laukė progos.

Tai žinojo ir mūsų nedraugai Rytuose. Jie išlaukė ir smogė ne tik ekonominėmis blokadomis, bet svarbiausia – masinėmis atakomis prieš vertybes, moralines nuostatas tikėti savo valstybe ir jos žmonėmis.

Iš pradžių jie buvo atsargūs, bet naudodamiesi mūsų sunkumais darėsi vis įžūlesni. Jų propaganda jau buvo nukreipta ne tik prieš Lietuvoje gyvenančius, bet ir prieš mūsų emigraciją, įtakojant net kai kuriuos jų spaudos leidinius, perimant jų kontrolę. Pastaraisiais metais rusai metė papildomas milijardines lėšas propagandai prieš kitų valstybių piliečius, įsteigdami net angliškai visą parą transliuojantį kanalą, kad tik priverstų ir juos

suabejoti ne tik mūsų siekių tikrumu, bet ir skleisti prasimanymus apie išsivaduoti iš rusų įtakos panorusias tautas, tvirtindami, kad nuo to joms bus tik blogiau.

Jų melo formos vis tobulėjo, jas darėsi vis sunkiau akivaizdžiai pastebėti. Dabar jos dažniausiai įgyja „geranoriškas“ formas. Matyt, ne veltui sakoma, kad gerais norais pragaras grįstas.

Naudodami taip vadinamas „minkštąsias galias“, jie šaltąjį karą pavertė minkštųjų galių karu, kai svarbiausias tikslas – sunaikinti tautų dvasines vertybes. Naudodamiesi piniginiiais svertais ir čia pasilikusių kolaborantų bei pinigą dievinančių pagalba, jie vis labiau užtvindo mūsų privačių TV kanalų eterį rusiškos gyvenenos propagavimu, subsidijuoja savo estrados ir teatro žvaigždžių masinius pasirodymus Lietuvoje, atakuoja net vaikus, kurdami ir pusvelčiui pardavinėdami pas mus melagingu istorijos traktavimo pagrindu kuriamas kompiuterinių žaidimų kasetes, rusų kalba įgarsintus filmukus vaikams ir jaunimui. Jau nekalbant apie tai, kad išdrįsta paviešinti mūsų užsienio diplomatų slaptus tarpusavio pokalbius, tarsi pasakydami, kad jie viską žino, kad valdo situaciją mūsų šalyje.

Kaip čia neprisiminsi medinio Trojos arklio mito (juolab kad šie metai pagal rytiečių horoskopą – medinio arklio metai), kai dovanotame arklyje slėpėsi trojėnų priešai ir „dovana“ priėmus, trojėnai buvo išžudyti, pralaimėjo karą.

Tačiau mūsų nedraugams iš Rytų, manau, nepasiseks mus taip, kaip trojėnus, apgauti. Mes dar nepamiršome savo istorijos, savo didvyrių, iškilių šviesuolių, knygnešių, caro kazokų ir žandarų, bolševikų ir stribų, tremtinių ir pasitraukusių į Vakarus, partizanų, laisvės gynėjų ir visai neseniai už naująją laisvą Lietuvą paaukojusių brangiausia, ką turėjo – gyvybę. Nepamiršome ir caro kazokų, žandarų, stribų ir bolševikų. Mes atskirsim pelus nuo grūdų.

O ir mūsų herbe – ne arklys, o žirgas. Ne veltui ir kardas iškeltas – kad priešą išvytume. Ne tam mes iškovojome laisvę, kad pasirodytume jos neverti.

Petras Mendeika

*Reikia išlaukti: juos perskirs
jų pačių tiesos kalavijas. Jie tiesą
stengsis atskirt nuo tiesos.
Jie pergalei ieško klastos ir kaltųjų,
o didvyrių – pralaimėjimuos.*

*Netrukus kiekvienas ims dirbdintis savąjį dievą.
Laisvus juos vėl pasiimsit – nereikia
jų užkariaut. –*

Jie patys skubės įsivesti nelaisvę...

Marcelijus Martinaitis
Iš ciklo „Sausio vidurnaktis“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. **Petras Mendeika**. Po Vyties ženklų • 2-as psl. **Astrida Petraitytė**. Minime Donelaitį – poetą ir kunigą • 3-as psl. **Dovilė Zelčiūtė**. Džuljetos suknelė • 4-as psl. **Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė**. Jubiliejinis Kalėdų koncertas Bernardinų bažnyčioje/ **Audronė Girdzijauskaitė**. Erino kelionė • 5-as psl. **Algis Vaškevičius**. Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus jubiliejui – nauja knyga • 6-as psl. **Stanislovas Abromavičius**. Kauno Žaliakalnis. Vaižganto gatvė • 7-as psl. **Dainora Urbonienė**. Sibiras vaiko akimis • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Piligriminė Eglės Perednytės kelionė • Astrida Petraitytė: „Mano vaikystės lėktuvėlis“

Minime Donelaitį – poetą ir kunigą

Astrida Petraitytė

Bent jau humanitarams pirmoji Naujųjų metų diena, manyčiau, buvo reikšmingesnė, šventiškesnė, esmingesnė nei visi 2013-ųjų išlydėtuvių fejerverkai, šampanai, blizguly – į *visus* Donelaičio metus įžengėme būtent jo gimtadienį, sausio 1-ąją, ištikusį prieš 300 metų.

Mūsų literatūros klasiko ir pradininko, lietuviškojo hegzometro kūrėjo jubiliejinę sukaktį neatidėliodamas nutarė paminėti ir Lituanių sambūris (lituanistų ir kitų kultūros žmonių draugija, puoselėjanti lituanistiką). Turint omenyje nusistovėjusią iškilmingų minėjimų tradiciją – kalboms ir meniniam žodžiui sklindant nuo teatrų scenos, galima pasakyti: kitaip. Kristijono Donelaičio minėjimas sausio 1-ąją surengtas Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčioje (ne tik šioje bažnyčioje, bet ir bendradarbiaujant su šia Bažnyčia). Sakyčiau, labai tinkamai, pagarbiai ir adekvačiai pasirinkta išeities pozicija: Kristijonas Donelaitis – liuteronų kunigas. Juk Donelaitis-Poetas, poemos „Metai“ kūrėjas, buvo deramai (nors ir kiek tendencingai – akcentuojant vargšelius būrus) vertinamas ir sovietmečiu – matyt, daugelis to meto mokinių gebėtų pacituoti bent porą eilučių iš privalomo išmokymo atmintinai: „Jau saulelė vėl atkoptama būdino svieta...“

Pats laikas – jei esame kaip tauta subrendusi *kitokumo* pažinimui ir pripažinimui – pasigilinti į jo asmenybę, tapatybę savivokos aspektu; o pats Donelaitis kažin ar laikė save poetu, ko gero, ši misija buvo išvestinė iš kunigystės (dar galime prisiminti ir jo įvairiausias, išmaniausias meistrystes, sodininkavimą, rūpestį statybomis). O gilinantis į Donelaičio-liuteronų kunigo vietą, laiką, darbus ir pan., neišvengiamai turime skverbtis į XVIII amžiaus Prūsijos bei jos dalies – Prūsų Lietuvos (dažnai ir valdžios raštuose tiesiog Lietuva vadintos) fenomeną... Donelaičio laikas – po Didžiojo maro (1709–1711 m.), nušlavusio kone pusę lietuviškųjų gyvenviečių, palikęs dykus laukus ir ūkius. Tai ir laikas jau po zalcburgiečių – persekiojamųjų protestantų – įsikūrimo ištuštėjusiose sodybose. Šie istoriniai motyvai nuskambėjo ir šventinio minėjimo metu. Trumpai stabtelkime ties jo programa.

Vakarą pradėjo Lietuvos evangelikų liuteronų vyskupas Mindaugas Sabutis. Priminęs, kad krikščionims sausio 1-oji yra Jėzaus vardo diena, jis Donelaitį įvertino būtent kaip krikščioniškojo mokyto sekėją ir skelbėją. Kiek grėsmingai pasiskaityme nuskambėjo būtent istorinės situacijos apibūdinimas: atsikėlėliai zalcburgiečiai esą išvardavo iš ūkių liutuvinkus, tai būta pastarųjų įbaurdžiavinimo meto... Užtat istorinė sąsąuka su Vilniaus bažnyčia, kurioje susiburta, jau buvo šviesi: pirmąkart 1555 m. Vokiečių gatvėje pastatyta ir nekart degusi, ji naujam (ir šiandieniniam) gyvenimui prisikėlė būtent Donelaičio laikais – darbams vadovavo 1739 m. iš Karaliaučiaus atvykęs architektas J. Ch. Glaubizas. Vyskupas prisiminė ir šiandieninius – ar bent netolimos praeities – Mažosios Lietuvos autochtonus bei Didžiosios Lietuvos liuteroniškojo paribio gyventojus, pažymėdamas jų mąstymo savitumą – nepasiduodant iliuzijoms, prisiimama atsakomybė už savo gyvenimą, santykius su kitais... Matyt, tarp eilučių skambėjo paraginimas ir šiandien visiems, ne tik liuteronams, mažiau apeliuoti į valdžią, darbų imtis patiems.

Kalbų intarpuose ir užbaigoje gražiai išsipinančios Rolando Kazlo skaitomoms „Metų“ ištraukoms ir Leopoldo Digrio vargonuojamam J. S. Bachui, įsiklausėme į kultūros istoriko Dariaus Kuolio, ko gero, pagrindinio šio renginio iniciatoriaus, refleksijas. Jis priminė intelektualiai turtingą ano meto Karaliaučiaus atmosferą – ne atsitiktinai Karaliaučiaus universitetas išugdė didį filosofą Immanuelį Kantą.

Donelaitis – kitas Karaliaučiaus universiteto ugdytinis – rinkosi socialiai užguituosius, t. y. būrus liutuvinkus (gal dėl sovietmečiu įgytos alergijos, šie vargšų ir pažemintųjų motyvai krito į akme-

Lituanių sambūris ir Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia
kviečia visuomenę paminėti

Kristijono Donelaičio 300-tąjį gimtadienį

2014-ųjų sausio 1-ąją, poeto gimimo dieną, 17 valandą
Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčioje, Vokiečių g. 20,
Lietuvos lituanistų ir evangelikų liuteronų bendruomenės
kartu pagerbs didžiojo lietuvių poeto atminimą

Kristijoną Donelaitį skaitys aktorius Rolandas Kazlas,
poeto amžininkų muzikos kūrinius atliks
vargonininkas Leopoldas Digrys,
žodį tars Lietuvos evangelikų liuteronų vyskupas Mindaugas
Sabutis ir literatūros istorikas Darius Kuolys

Šventinis renginys
atviras visiems, kam brangus poeto atminimas

Lituanių sambūris ir Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia

Kristijono Donelaičio „Metus“ skaito aktorius Rolandas Kazlas

ningą mano sielos dirvą). Bet, pasak Kuolio, jo asmenyje regime ne užguitą kaimo kunigą, o Europos intelektualą, Vergilijaus „Eneidą“ mokėjusį atmintinai. Donelaičio „Metai“ – ir mįslingas, ir maištingas, antivokiškas kūrinys. Būrams išsakomą moralinį – viežlybumo – imperatyvą kalbėtojas prilygino senovės romėnų kilmingumo, garbingumo reikalavimui. Po bažnyčios skliautais itin tinkamai nuskambėjo Kuolio mintis, jog Donelaitis tautiškumą derinęs su krikščioniška morale. Neužmirštas ir donelaitiškojo hegzometro savitumas – L. Rėzos jau gerokai po autoriaus mirties išleista ir „Metais“ pavadinta poema parašyta derinant antiikinį ir vadinamąjį šiuolaikinį hegzametą.

Kažin ar Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčia (kuria gana pilną išvystumėt ir per eilines sekmadienio pamaldas) kada buvo taip kimština prisikimšusi: daugeliui teko ir stovėti – juos ypač turėjo nudžiuginti kompaktiška, gal valandą tetrukusi programa. Visiems gausiems klausytojams tai būta prasmingo, emocinės atšaukos ir intelektualių apmąstymo verto vakaro. Galbūt šios parapijos nariams pritrūko privalomo liuteroniško pamaldų atributo – bent vienos giesmės (juk nuo tėvų ir senelių į kraują įaugę: liuteronų bažnyčia yra *giedanti* Bažnyčia). Traukdami paskui kokį vedantįjį balsą, tarkim, M. Lutherio giesmę „Tvirčiausia apsaugos pilis“ (o dar geriau – senobinį jos variantą „Pons Dievs yra pilis drūta“), gal būtume pajėgę nusikelti ketvirtį tūkstantmečio atgalios į mažą Tolminkiemio bažnytėlę, kunigui Donelaičiui ką tik savo būrus viežlybumo pamokius... □

Kalba Lietuvos evangelikų liuteronų vyskupas Mindaugas Sabutis. Astridos Petraitytės nuotraukos

METŲ KNYGŲ PENKETUKAS: POEZIJOS KNYGOS

Dovilė Zelčiūtė – žinoma poetė, rašytoja, kurios visas gyvenimas sukasi tarp poezijos ir teatro. Nuo vaikystės susijusi su teatru (gimė aktorių šeimoje), šias patirtis ir išgyvenimus poetė perkėlė į naują eilėraščių knygą „Džuljetos suknelė“, kurią galima įvardyti kaip teatrinę eilėraščių knygą. Jau vaikystėje daugybę valandų praleidusi tarp aktorių, spektaklių dekoracijų, patyrusi teatro magiją, poezijoje Dovilė Zelčiūtė scenos vaizdus ir pjesių personažus supina su gyvenimo dabartimi, kasdienybe, tartum sakydama: klasikų veikusios aistros ir mintys atgimsta mūsų realybėje. „Džuljetos suknelė“ – dešimtas poetės eilėraščių rinkinys. Šįmet jis dalyvauja metų knygos rinkimuose, Poezijos knygų penketuko kategorijoje.

DOVILĖ ZELČIŪTĖ

Džuljetos suknelė

Salėj
kai
palieku realybę
Prosperas
turi pereiti
iš vienos realybės į kitą
bet žengia į trečią

Tai į kurią pereinu aš?

Repeticijos. I

Bijojau pamiršt tavo veidą
išblukintas saulės
nusvidintas prisiminimų kaitros
šimtąkart užpustytas debesų pusnimis
jisai tirpo
ir aš niekaip nepajėgiau sulaikyt
tavo bruožų
regėdavau
kas nors nusišypso
šiek tiek skaudžiai tamsiai lyg tu
arba atsikosi

ir tasai balso tembras
sustabdydavo širdį
bijojau
pamiršt tavo eigastį
antro ir trečio veiksmo žodžius
kartodavau tekstą
kol išblukdavo išsitrindavo prasmės
visa buvo perniek visi šokiai
palytėjimai muzika –
tada pavargau ir pasidaviau:
grįžau į teatrą
ir visa pradėjau iš naujo
tik su kitais artistais

Repeticijos. II

Kas praneš man
kada prasideda
pirmosios žiemos repeticijos
kur gausime sceną
Vilniuje? Ciuriche? Osle?
bijau išjungt telefoną
gal mėlynakė Malvina
tuoj tuoj paskambins
ar atsiųs sms
apie kurio nors žūtį
kur atsiimti tekstą
klasikinė nūdiena ar
šiandieninė klasika
kol artėja ruduo
rūpinuos kelioniniais batais
žinau lagaminas didokas
tačiau kas žino
ką reikės pasiimti
visą ar tik dalį jaunystės
nuodėmes bet gal ne tas kurios išrištos
vaikystės etiudų sąsiuvinius –
o labiausiai nusvarina rankas
abejonės ir baimė

Repeticijos. III

Abejonės ir baimė
bet galiu pakartoti
neskauda
aš viską atlikau tvarkingai
kaip sakytų tėvas
o kaip sakyčiau aš
kad manęs nė nebuvo
nors mačiau:
Nidos dangus išsigiedrija
o scenos gilumoje
tyliai praplaukia burės
šitos marios be dugno
delsiu pirkti bilietą
iki kokio ten Rago ar Kyšulio
abejonės ir baimė
bet aš viską atlikau tvarkingai
truputį tvarkiau gėlynus
skalbiau ir viriau
jaudinausi ir meldžiausi
kad pareitų mylėtų nesirgtų
o sekmdieniai šviestų tvarkingai
ir senis už lango su armonika
sugrįžki, jaunyste, ar jūra, mus apkabinusi,

grotų
kad gimdymas ir mirtis
pagaliau mums baigtų laimingai

Negaliu patikėti
gastrolės eina į pabaigą
išdavikiškai pievos ruduoja o voratinkliai
apkibo senas dekoracijas
trupė skuba namo
vėjas gainioja bilietėlį
aš žiūrėjau, regis, Šekspyrą
neišvijo glaudžiausi be vietos

Negaliu patikėt
mano princas
guli scenoje baltas
be proto
aš bijau vėl kad viskas
šitas kartas bus paskutinis
ir ateina nykštukai pikti
iš Nekrošiaus eskorto
ir kažkokią melodiją groja
dviem mažytėm armonikom

negaliu patikėti
paseno
jauna Dezdemona
ir Otelas pavargo pavargęs
bėgti per sceną
ir pati pavargau
ir ankšta Džuljetos suknelė

tyliai keikias Polonijus
o gastrolės eina į pabaigą

Džuljetos žalioji

Stovėjau ir kamavausi
kurią suknelę
pasirinkti iš drabužinės
vėliau nebebus nei pasirinkimo
nei laiko
kiekvienam veiksmui paveikslui
dailininkas užvilks tuos gyvenimus
nė necyptelsi
Bet dabar
šią saldžią akimirką
kai dar galiu pati
pasirenu kartūno paprastą
žaliais ir baltais ornamentais
trumpomis rankovėmis
gerokai aukščiau kelių
kai įeisiu į sceną
dvylikos trylikos
nekalta kaip mirtis
nuo pirmos repeticijos
mano kartūnas
mums nespėjus išstarti nė žodžio
lyg po lietaus
sužaliuos

Dovilė Zelčiūtė. *Džuljetos suknelė*. Eilėraščiai.
– Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,
2013

Jubiliejinis Kalėdų koncertas Bernardinų bažnyčioje

Laimutė

Vasiliauskaitė-Rožukienė

Šviesų nuotaikingą reginį su kalėdinėmis giesmėmis ir melodijomis gruodžio pabaigoje po mišių tradiciškai, jau dešimtą kartą, vilniečiams padovanojo broliai pranciškonai ir Bernardinų bažnyčios bendruomenė. Norinčiųjų pasiklausyti žmonių susirinko taip gausiai, kaip panašiai per patį pirmąjį Kalėdų koncertą šioje bažnyčioje prieš dešimt metų.

Sveikas, Jėzau gimusis, šventas Dievo Kūdikis! Brangią dieną švęsdami užgimimo Viešpaties, linksminkimės ir džiaukimės, Dievui garbę duodami, giedokime! Kanklėmis kankliuokime, sutartinę traukime. Brangią dieną švęsdami užgimimo Viešpaties, linksminkimės ir džiaukimės, Dievui garbę duodami, giedokime! Jau dangus mums artimas, žemė žmonės linksmi. Brangią dieną švęsdami užgimimo Viešpaties, linksminkimės ir džiaukimės, Dievui garbę duodami, giedokime.

Giedodami šią giesmę atėjo koncerto dalyviai – Bernardinų bažnyčios choras „Langas“ ir vaikų choras „Šv. Pranciškaus paukšteliai“. Juos visą vakarą kaip skambantį laivą „irklavo“ dirigentė ir meno vadovė Rita Kraucevičiūtė. Chorams ir solistams profesionaliai akompanavo (kartais atliko ir savo solo kūrinius) Artūras Chalikovas (gitara), Dominykas Vyšniauskas (trimitas), Eugenijus Kanevičius (kontrabosas), Raminta Gocentienė (klavinova). Per atokvėpio akimirkas eiles apie tylą, susikauptimą ir snaiges švelniu balsu skaitė aktorė Dalia Michelevičiūtė. Pirmoji solistė, kuri savo kūrybą („Šauksmas“ ir „Ačiū tau“) atliko, pritar-

Tradicinis jubiliejinis Kalėdų koncertas Bernardinų bažnyčioje. Centre – solistė Judita Leitaitė. L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

dama gitara, buvo dainuojamosios poezijos atstovė (pasak kun. Arūno Pranciškaus Peškačio, ir krikščioniškosios dainuojamosios poezijos pradininkė) Angelė Joknytė. Ant rasis solistas – Deividas Staponkus, originaliai padainavęs Algimanto Raudonikio dainas. Daugelį nustebino kito solisto Tomo Vaitkaus stiprus, išskirtinis balsas, jam atliekant Hendelio arijas (neprireikė mikrofono).

Pasirodė ir solistė Judita Leitaitė, tradiciškai dalyvaujanti labdaros koncertuose. Ji kartu su choras atliko „Tylią naktį“. Koncerto pabaigoje kartu su dėkingumo gėlėmis žydėjo šypsenos, visi kartu (solistai, choristai ir visi klausytojai) pagiedojo

džiaugsmingiausią Kalėdų giesmę.

Šiomet Kalėdų koncertas Bernardinų bažnyčioje buvo išskirtinis dar ir todėl, kad jame dalyvavo Lietuvos kurčių vaikų bendrija *Pagava*, o jos solistai ritmiškai, padedant savo dirigentei, kartu pirštukais „dainavo“ kalėdines giesmes. Visas koncertas *Pagavos* bendrijos nariams buvo verčiamas į gestų kalbą.

Kalėdų koncerto metu buvo renkamos aukos interneto dienraščio *Bernardinai.lt* redakcinei veiklai paremti (*bernardinai.lt* per pastaruosius metus išsiplėtė: tapo ir leidykla, ir kultūrinių pilietinių iniciatyvų iniciatoriumis). □

Bernardinų bažnyčios ansamblis

NAUJOS KNYGOS

Erino kelionė

Audronė Girdzijauskaitė

Džiaugiuosi, kad gavau dovanų ir jau kelis kartus su draugais spėjau perskaityti knygutę paprastu pavadinimu „Nutikimai“. Jos autorė, dailininkė (o gal ir dailėtyrininkė?) Violeta Juškutė niekada nėra rašiusi knygų, tad „Nutikimai“ – jos debiutas. Atrodo, kad debiutų čia bus nemažai, nes ir dailininkė Aleksandra Jacovskytė, scenografe ir savita fotografė, tikrai antrą kartą ėmėsi iliustruoti knygą. O aš, šių eilučių autorė, dar niekuomet nebuvau rašiusi apie knygą vaikams.

Bet svarbiausias debiutantas yra knygutės herojus, ežiukas Erinas (jo tikrasis vardas – *Erinaceus europaeus*), kuris, pasak autorės, buvo kitoks. Jam derėjo pirmą kartą, ir dar naktį, iš savo kvapnių namų po avietėmis nužengti į didžiulę pievą, pereiti ją ir pasiekti obelų sodą; susipažinti su gausiais pievos gyventojais, pajusti mėnulio šviesos magiją, patirti jonvabalių pagalbą, susipažinti su viena dieniu drugiu, su ondatromis On ir Onda veidrodiniame tvenkinyje ir su įsimylėjusia stirna

Kapreole, balerina, kurios mylimasis – baltas gipsinis Danielius ant postamento.

Ežiukas debiutantas ėjo į sodą obuolių žiemai, o sužinojo daugybę dalykų apie pasaulį. Pasaulio pažinimas knygutėje atsiveria savotiškai – paprastai ir kartu paradoksaliai, netikėtai. O dailininkė ne iliustruoja jau parašytą knygą, o iš žolelių, uogų, šakelių kuria subtilią aplinką – tarsi scenovaizdį, kuriame ežiukas Erinas, užsitemęs oranžinį kombinzoną ant savo dyglių ir visi kelionėje sutiktieji gyvena.

Net tie, kurių beveik nematyti. Užtat knygutę įdomu įdėmiai žiūrinėti. „Nutikimų“

kalba natūrali, joje pasitaiko gražių, retai vartojamų lietuviškų žodžių, negirdėti tos įkyrios vaikus imituojančios ar jiems pataikaujančios intonacijos, todėl didžiulį malonumą skaitydami patiria suaugusieji, atrandantys Erino nutikimuose daug paslėptų minčių tarp eilučių. Prie knygutės jaukumo gal bus prisidėjęs ir knygos redaktorius Valdas Papievis. □

Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus jubiliejui – nauja knyga

Algis Vaškevičius

„Laiko dulkes nužėrus“ – taip pavadinta buvusios laisvės kovų dalyvės, ilgametės Marijampolėje įsikūrusio Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus direktorės Aldonos Vilutienės knyga, pasirodžiusi praėjusiais metais. Vienas geriausių tokio pobūdžio muziejų Lietuvoje pernai paminėjo savo įkūrimo 20-metį – jis buvo atidarytas 1993 metų lapkričio 21-ąją.

Į knygos pristatymą ir muziejaus sukakties minėjimą Marijampolės P. Kriaučiūno viešojoje bibliotekoje susirinko daugybė žmonių, jie vos sutilpo erdvoje parodų salėje. Nelengvą šio muziejaus kūrimąsi prisimena daugelis marijampoliečių. Prisimena ir didžiuojasi, kad muziejus gausiai lankomas, jame daug unikalių eksponatų, įdomių dokumentų.

Naujoji A. Vilutienės knyga – jau ketvirtasis šios autorės kūrinys. Kartu su dabartiniu muziejaus direktoriumi Justinu Sajausku ji yra išleidusi Tauro apygardos partizanų vardyną „Ištark mano vardą“, nemažą susidomėjimo susilaukė ir jos prisiminimų rinktinė „Trečioji vėliavos spalva“.

Savo knygos įžangoje A. Vilutienė rašo: „Kad viskas nedingtų nežinomybėje, o kova dėl muziejaus įkūrimo ir jo ateities nevirstų eilinio muziejaus įkūrimo data, kilo noras išleisti šią knygelę, kurioje, remdamasi kuriant muziejų rašyto dienoraščio pagrindu, stengiausi tikrais faktais nušviesti nepaprastai sunkią muziejaus

Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejus veikia šio pastato antrame aukšte.

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

kū buvo pirmieji žingsniai, kiek daug būta nesupratimo ir nesusikalbėjimo. Kartui ji džiaugiasi, kad atsirado daug žmonių, kurie šią idėją palaikė ir ji buvo sėkmingai įgyvendinta.

Tremtinių klubas Marijampolėje buvo įsteigtas dar sovietmečiu, 1988 metų rugsėjo 20 dieną. Šio klubo tarybos narė ir istorinės darbo grupės

brokas, įlinko muziejaus grindys, tad jį teko perkelti kitur. Po remonto atnaujinta ekspozicija buvo atidaryta 1999 metais ir nuo tada jau buvo gausiai lankoma ir marijampoliečių, ir svečių iš kitų Lietuvos miestų bei užsienio.

Muziejaus įkūrėja prisimena, kaip trūko lėšų jį kuriant ir yra labai dėkinga Amerikos lietuviams, kurie pagal galimybes aukojo pinigų. Ji šiltu žodžiu mini Juozą Kojelį, kuris ir pats aukojo, ir Amerikos lietuvių spaudoje kvietė aukoti kitus, taip pat Lietuvių fondo administratorę Alę Razmienę, Mariją Balsienę iš Los Angeles, daktarą Joną Kaminską, Zigimą Dičpini-gaitį, net tūkstantį dolerių paaukojusį Lietuvių Fondą Lemonte ir kitus geradarius. Visiems jiems knygoje yra padėkota.

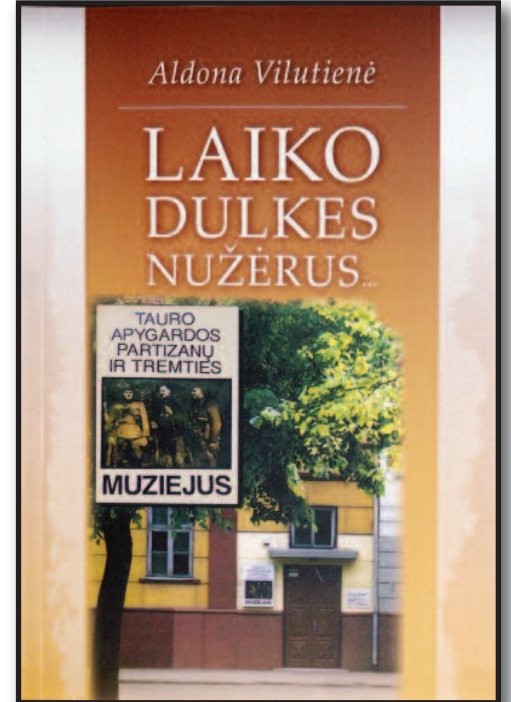
Autorė prisimena ir tai, jog Geležinio Vilko vėliavą muziejui išsiuvinėjo vienuolės, o medžiagą jai parūpino Albinas Barulis, partizano brolis iš Brocktono JAV.

Dabar muziejui vadovaujantis rašytojas, istorikas J. Sajauskas (už romaną „Suvalkijos geografija“ pelnęs „Lietuvių balso“ I-ąją premiją) džiaugėsi, kad muziejus yra gyvas, gausiai lankomas, kad žmonės vis dar ateina čia, dalijasi įvairiais eksponatais, pasakoja istorijas.

„Mūsų muziejus išlaikė tai, kas svarbiausia – išlaikėme laisvės idėją, o juk didesnės vertybės už laisvę turbūt ir nėra“, – sakė minėjime direktorius.

Jis užsiminė ir apie tai, jog muziejuje dirba vos 5 žmonės, jie gauna minimalią algą, bet šiems žmonėms yra svarbi muziejaus idėja ir noras perduoti žinias ateities kartoms. Čia dažnai lankosi mokinių grupės, kariškiai, o lankytojų knygoje – įrašai iš įvairių pasaulio šalių.

Pavarčius lankytojų knyga, galima rasti dešimtis susižavėjimo kupinų įrašų, kuriuos paliko Amerikos ar Australijos lietuviai. Tai ir minėtas

Knygoje – muziejaus kūrimo istorija.

J. Kojelis, gyres muziejaus sumanytojus už atminties saugojimą, ir garsiojo lėktuvų konstruktoriaus Antano Gustaičio dukra Jūratė Gustaitytė-Evans, po apsilankymo muziejuje dėkojusi už „pastangas atminti ir istoriškai pažymėti tuos didvyrius, kurie kovojo už Lietuvos išlaisvinimą, kurie tiek daug kentėjo“.

Tokių įrašų – dešimtys. Šis muziejus paliko labai gerą įspūdį ir žurnalistui, „Draugo“ bendradarbiui iš Bostono Stasiui Goštautui, ir Floridoje gyvenančiam Jonui Kaminskui, kuris čia lankėsi ne vieną kartą, ir kitiems kraštiečiams.

Sukakties proga muziejus parėngė naują ekspoziciją, pasakojančią apie jo istoriją, svarbiausius praeities etapus. Direktorius J. Sajauskas teigė, kad svarbiausia yra ne naujos parodos, nes ne tik pagal jas sprendžiam apie muziejaus veiklą. Svarbu yra išsaugoti ir perduoti ateities kartoms liudijimą apie tą metą, kuris vis labiau grimzta į praeitį, bet kurio neturime teisės užmiršti. □

Muziejaus iškaba

kūrimosi istoriją, apibūdinti nors dalį nesėkmių, pasidžiaugti pasiekimais ir laimėjimais, pamąstyti apie muziejus, kaip istorinio paveldo, patriotizmo diegimo lopšį, pasididžiavimą tėvynės vaikais, niekada nenulenkusiais galvos ir nekeliaklupsčiavusiais prieš pavergėją, išlikimą ateities kartoms“.

A. Vilutienė, buvusi partizanų ryšininkė, muziejui vadovavo nuo jo įkūrimo 1993 metais iki 2007-ųjų. Naujojoje knygoje ji sudėjo prisiminimus, kaip gimė muziejaus idėja, kokie sun-

vadovė A. Vilutienė kartu su bendraminčiais puoselėjo idėją atidaryti nors nedidelį muziejų, nes roдиниų turėta nemažai ir jie buvo kaupiami būsimosios direktorės namuose. Galiausiai 1991 metais tremties ir partizanų ekspozicijai buvo skirti trys stendai Marijampolės kraštotyros muziejuje, o vėliau šiam muziejui buvo skirtas antrasis namo aukštas, kuris suremontuotas ir įrengtas.

1993 metais atidarius muziejų jau buvo tūkstančiai eksponatų, tačiau netrukus išryškėjo statybos darbu

KAUNO ŽALIAKALNIS. VAIŽGANTO GATVĖ

Stanislovas Abromavičius

Šiek tiek istorijos

Ši žalia, jauki ir savotiška Kauno Žaliakalnio gatvė nusipelnė pagarbos: jos kaimynystėje – kadais didelis, žaliuojantis Ažuolyno parkas, Vytauto kalnas, Girstupio slėnis, stati Parodos gatvė į miesto centrą. Dar ir šiandien tai tikras, natūralus, nors žmogaus rankų jau paliestas kampelis, vis dar vertinamas už ramybę, žalumą, jaukumą, idomų reljefą, nors gal jau pragyvenęs gražiausias jaunystės dienas, didybę, puošnumą, kaip ir baisų sovietmetį, niekinimą ir dabartinį chaosą. Gatvė jau taip nekvepia ištaigingumu, senove, dalis jos pastatų nugyventa, kiti nesaikingai išpuošti, užgriozdinti priestatais ir antstatais, užtverti aukštom tvorom, kartais su nuoroda, kad saugo piktas šuo. Tačiau ji turi gražią dešimtmetę istoriją... Čia vis dar tvyro senojo Kauno ramybė su vaizdu į slėnį, kuriame dunda traukiniai, teka Nemunas ir žaliuoja Aleksoto šlaitai.

Kauno Ažuolyno plotas yra 84,42 hektaro, čia auga apie 770 ažuolų, objektas yra gamtos paminklas. Sako, kažkada šis miškas siekė Karmėlavą ir Rumšiškės. Rumšiškių senbuviai dar mena, kad paskutinė jų ažuolyno dalis negailestingai buvo išpjauta 1958–1960 metais.

Poetas Robertas Keturakis apie Ažuolyną yra pasakęs taip: „Beveik kasdien pakeliui į darbą kertu Kauno Ažuolyno kampa. Man patinka metalinė ažuolų žievė, jūros ošimą primenanti lajos kalba, kai patraukia eiklus vakaris. Birželio mėnesį tarp medžių pjauna žolę, ir šienapjūtės dvelksmas ima gniaužti gerklę tolimais prisiminimais, vystančios žolės kvapas persmelkia kaip fleitos melodija ar iš tolo atplevenus graudoka daina, panaši į Jono Aisčio *Gegutėlę*. Kartą pasukau iš tako, atsirėmiau nugarą į šiltą ažuolo kamieną ir stebėjau, kaip žaidžia šešėliai, keisdami spalvas ir erdvės gilumą. Jaučiau, kad akys sutalpina neaprepiamą vasaros gelmę, kad gyvenu, kad mane apsemia tiršta pavasarinė šviesa, tamsmeliai kamienų siluetai toluoje didėja ir srūva išradinga strazdo giesmė...”

Įvairių okupacijų metų Žaliakalnis, Vytauto parkas ir prie jų prigludusios gatvės vadintos Rusijos caro Petro Pirmojo, Vokiečių kaizerio Vilhelmo, sovietinių vadų, rusų rašytojų vardais. Šiandien jau tos „garbės“ neliko... 1940-ais ir 1945–1945 metais prabangius namus nusavinus ir užėmus proletariatui ir okupantams prijauciantiems žmonėms, kadriniams kariuomenės ir saugumo darbuotojams, dažniausiai ne lietuvių tautybės, anie kiemuose, golfo aikštelėse, skvereliuose ir vejose ganė karves, kasė lysves, augino pomidorus, agurkus ir bulves, pastatė kelis baisius silikatinių plytų garažus, priestatus ir antstatus.

Iki 1940 metų Žaliakalnis buvo lietuviškiausia Kauno miesto dalis. Aiškios paskirties neturėjo tik teritorija, esanti tarp Gėlių rato ir Vydūno alėjos. Apie 1927 metus architektas Antanas Jokimas siūlė čia statyti Prisikėlimo bažnyčią, tačiau jo minčiai nebuvo pritarta, sklypas liko tuščias. 1928 metų balandžio 19 dienos Kauno miesto Tarybos posėdyje burmistras J. Vileišis pirmą kartą pranešė apie sumanymą skirti 8500 kv. metrų žemės sklypą Prisikėlimo bažnyčios statybai tarp Aušros tako ir Žemaičių gatvės, tai yra dabartinėje jos vietoje, su sąlyga, kad bažnyčia būtų pastatyta per 10 metų, kitaip sklypas bus gražintas Savivaldybei. Tačiau audringas praėjusio amžiaus ketvirtojo dešimtmečio gyvenimas statybas pakoregavo ir, kaip žinome, ji buvo užbaigta tik šios nepriklausomybės metais.

Šiuo metu Vaižganto gatvėje yra 57 gyvenamieji, įvairiais laikotarpiais statyti namai. Visi pastatai, statyti iki 1940 metų, laikomi autentiškais, o tokių čia yra apie 40. Šiandien kai kurie jų paskelbti valstybės saugomais, vertingais kultūros objektais ar turintis vertingą architektūrą.

Miesto centrą su Žaliakalniu jungia 6 tarpukario laikais pastatyti laiptai, du iš jų – su Vaižganto gatve. Laiptai buvo įrengti natūraliose griovose. Galbūt originaliausi yra „Pelėdos“ laiptai. Jie prasideda netoli „Stumbro“ gamyklos esančioje Bažnyčios gatvėje. Sako, laiptų statybos tarpukario

Vienas pirmųjų pastatytų namų: žurnalo „Mokykla ir gyvenimas“ redaktoriaus A. Busilo namas, 1929 metai.

Iš D. Kijauskienės albumo

Kaune buvo reikšmingi įvykiai. Beveik visus juos, statomus ir pastatytus, aprašydavo laikraščiai, nes žmonės jie domino. Žinoma, kad 1932 metais Vaižganto gatvė buvo pradėta tvarkyti, tai yra grįsti akmenimis. Balandžio pradžioje pas burmistrą J. Vileišį buvo apsilankęs kanauninkas J. Tumas-Vaižgantas ir dr. J. Purickis su prašymu, kad užbaigtų pradėtą grįsti gatvę, kuri iki tol pavasariais buvo sunkiai išbrendama. Net statybines medžiagas namų statybai kartais pavasariais tekdavo iškrauti toliau, kad sausuoju metų laiku jas sunestų į statybviertes. Žinoma, tam reikėjo papildomų išlaidų. Ir dar vienas pastebėjimas: statytojai, nors tai būdavo daugiausia inteligentai, valstybės tarnautojai, karininkai, skaičiavo kiekvieną litą, nes beveik visi būdavo statyboms pasiėmę iš bankų paskolas. Namus statydavo didesnius, dviejų ar net trijų aukštų, kaip paprastai trijų butų, galvodami apie augančius vaikus ir planuodami dalį jų išnuomoti, kad lengviau būtų atiduoti paimtą kad ir trumpalaikę paskolą. Beje, paskolos tuo metu būdavo pakankamai brangios, jas imdavo 3–5 metams, nes reikėjo mokėti net iki 15 proc. metinių procentų, o žemė buvo pakankamai brangi. Būsimų namų statybų kainos būdavo apytikriai apskaičiuojamos taip: kiek suklotą plytų, tai tiek litų reikės statybai. Žinoma, kad namus šioje gatvėje projektavo geriausi Kauno miesto architektai Vytautas Landsbergis-Zemkalis, Bronius Elsbergas, Stasys Kudokas, Feliksas Vizbaras, Edmundas Frikas ir kiti.

Apie 1926 metus vadinamajame Radijo stoties rajone pradėtos tiesti gatvės ir statyti sodybinio po-

būdžio daugiausiai dviaukščiai namai. Intensyviausios statybos vyko 1936–1940 metais, paskui dar ir pokario metu, kai išdygo keli daugiaaukščiai, nieko bendro neturintys su šio kampelio architektūra, istorija. Viena to rajono gatvių 1927 metais ir buvo pavadinta Vaižganto vardu.

Istorija byloja, kad dar 1910 metais Rusijos armijos ryšių tarnybos dalinys Kauno tvirtovės Žaliakalnio forte pradėjo statyti Radijo telegrafo stotį. Ja naudojosi rusų kariškiai, o Pirmojo pasaulinio karo metu – vokiečiai. Lietuvos kariuomenei stotis atiteko 1919 metais, joje dirbo mūsų specialistai inžinieriai A. Sruoga, I. Sližys, P. Masiulis. Jau 1920 metais pradėta statyti Radijo stotis. Prie jų prisijungė inžinieriai A. Jurskis, D. Faliejevas, rašytojas Pranas Mašiotas. Stoties radijo siųstuvo ir radijo įrenginio technines sąlygas paruošė radijo inžinierius, doc. Alfonsas Jurskis (1894–1966 m. liepos 31 d. Filadelfijoje, JAV). Jau 1925 metais Kauno stotyje pradėtos transliuoti bandomosios laidos. 1926 metų birželio 12 dieną, 19 valandą iš Kauno radijo stoties į eterį nuskriejo šaukiniai: „Alio, alio – Lietuvos radijas – Kaunas”. Stotis priklausė Susisiekimo ministerijai, kurį laiką – Krašto apsaugos ministerijai. 1934 metais stoties viršininku paskirtas Aleksandras Stankevičius (gimė 1905 m., mirė 1952 04 10 Monrealyje, Kanadoje), šias pareigas užėmė iki 1940 metų. Besitraukdami sovietiniai kareiviai 1941 metų birželį bandė sunaikinti kai kuriuos Radijo stoties įrengimus, tačiau pasisėkė juos išsaugoti.

Nukelta į 8 psl.

Vaižganto gatvės mergaitės: Severina Mačiokaitė, Daina Papečkaitė, Stasė Juškaitė, Jūra Papečkaitė ir Liuda Juškaitė, 1938 metai.

Iš D. Papečkaitės albumo

SIBIRAS VAIKO AKIMIS

Mažoji Dainora Raguvoje, 1938 m.

Tremtis – negyjanti mūsų tautos žaizda, mūsų holokaustas ir mūsų jaunosios kartos mokykla. Tik didi tauta galėjo tokį išbandymą išlaikyti. Apiplėšti, pažeminti, išvaryti iš namų, atskirti nuo artimųjų, kalminti ir marinti badu amžino įšalo žemėje nežmoniškomis sąlygomis mūsų tautiečiai atlaikė, iškentėjo, nepalūžo. Ir kaip sako jų dainius – jie vėl po vėliava, jie vėl priešaky.

Paprasti, bet ne prasti, jautrūs, bet nenusižeminę, šie iškilūs žmonės net nužmogėjusių sribų ir enkavedistų neįveikti sugrįžo į Tėvynę. Daug jų žuvo, labai daug, bet tie, kurie sugrįžo – mūsų pasididžiavimas, mūsų stiprybės šaltinis, mūsų moralinis ramsis sunkių minutė. Turime branginti kiekvieno jų prisiminimą, dėtis į širdį, nes tai mūsų kaip tautos išlikimo garantas, tai ir liudijimas visam pasauliui, kad mes gime laisvei ir niekam nevalia į ją kėsintis.

Atimdami mūsų laisvę, komunistai suprato, kad norint pavergti tautą, pirmiausia reikia sunaikinti tautos žiedą – šviesuomenę, inteligentus, mokytojus, kurie ugdo patriotizmo dvasią. Todėl tuos, kurie nespėjo pasitraukti į Vakarus, trėmė be kaltės, vien dėl to, kad buvo mokytojai. Trėmė ištisus šeimas – su kūdikiais, su vaikais ant rankų. Vaikų kaltės įrodymas jiems buvo nenuginčijamas – mokytojo vaikas. Tai reiškia – liaudies priešas, ir visai nesvarbu, kad dar nei vaikščioti, nei kalbėti nemoka. Kokia supuvusi ir degradavusi turėjo būti sribų ir jų vadovų komunistų moralė, kad bejėgis kūdikis ir vaikas taptų baisiausiu jų priešu.

„Draugo“ skaitytojams pateikiame mokytojos tremtinės Dainoros Urbonienės prisiminimų knygos „Sibiras vaiko akimis“ ištraukas, kuriose autorės, tuomet dar mažos mergaitės akimis atsiskleidžiama tautos tremties tragedija. Literatūrinį autorės talentą liudija subtilus dėmesys žodžio raiškai, detalėms, per kurias išryškunami įvykiai, atsiskleidžia žmonės. Kituose „Kultūros“ numeriuose bus skelbiamos publikacijos, kuriomis gerbiame „Draugo“ skaitytojams, pasiremami vienos inteligentų šeimos tremties ir sugrįžimo bei jos naujos kartos brendimo ir kovos istorija, sieksime atskleisti išbandymų kelią, kurį į laisvę turėjo nueiti dažnas mūsų tautietis.

Petras Mendeika

SU TREMTIES ŽENKLU

Mamai, Tėveliui, Aručiu

Kas yra tremtis? Visi buvę tremtiniai panašiai atsakytu: tai sugriautos šeimos, badas, šaltis. Žmogaus pažeminimas.

Tuo metu, kai tave, vaiką, kėlė į sunkvežimį, to pažeminimo dar nesupratai. Dar nežinojai, kad išvaryto iš namų žmogaus būseną tave lydės visą gyvenimą.

Stiprės noras atsigręžti atgal, pažvelgti ne tik į 1941 m. įvykius, bet ir į dar tolimesnį laiką, menanti tėvų vaikystę bei jaunystę. Tautos mokyklos kūrimą.

Taip atsiras pasakojimas apie kaimo mokytojų šeimą ir jos tragediją.

Tokių istorijų buvo tūkstančiai, todėl šią kuklią knygą skiriu ne tik artimiesiems, bet ir visiems nukentėjusiems Nepriklausomos Lietuvos mokytojams.

TAS RYTAS

Dainora Urbonienė

1941 m. birželio 13 d. vakare užmigau svajodama apie meduoliais kvepiančias seklyčias, o nubudau išgirdusi neįprastą triukšmą. Atsikėlusį pribėgau prie durų, atidariau jas ir sustojau ant slenkščio: svetainėje ant sofos sėdėjo mama ir labai verkė. Prie jos stovėjo žmogus su šautuvu, man matytas Raguvos žydas. Kitas ginkluotas vilkėjo Lietuvos kariuomenės uniforma, jis buvo atsirėmęs į palangę. Mane pamačiusi mama sukliko, norėjo priieiti, bet ją saugojęs žmogus šiurkščiai paėmė už peties ir vėl pasodino. Tada pamačiau pro duris įvedamą tėvelį. Kai nustebusi garsiai šūktelėjau ir puoliau jo pasitikti, mane sustabdė už rankos paėmęs lietuvis. Paklusau, bet negalėjau atitraukti akių nuo durų, kur stovėjo tėvelis. Gąsdino į jo nugarą įbestas šautuvas; saugojo rusiška uniforma apsirengęs kareivis (Raguvoje tokių būvau mačiusi).

Miegamajame pravirko Arutis. Paklausiau lietuviu, ar galiu eiti pas broliuką. Leido, bet ne vieni – lydėjo. Įėjusi pamačiau, kaip babutyte kėlė iš lovytės Arutį ir labai verkė. Kitoje lovytės pusėje stovėjo Ancyte užsidengusi rankomis veidą ir kūkčiojo. Lietuvis liepė man apsirengti, o babutyte ir Ancytei – sudėti daiktus, paimti kuo šiltesnių drabužių ir negendančio maisto. Kalbėjo visai nepiktai. Atsimenu, atsisėdau ant lovos, drebėjau ir nežinojau, ką daryti. Babutyte, prigludusi prie savęs Arutį, taip pat atsisėdo. Tada tas lietuvis atidarė spintos duris ir paklausė, kur yra vaikų drabužiai. Babutyte atsistojo, pasodino man ant kelių broliuką ir pradėjo kažką dėti. Arutis verkė.

Iš svetainės atėjo mama. Ją lydėjo ginkluotas rusas, tas, kurį anksčiau mačiau prie tėvelio. Lietuvis antrą kartą paliepė man rengtis. Pasakiau, kad esu dar nesipraususi. Rusas manęs kažko paklausė, bet aš nesupratau. Lietuvis išvertė: „Liepia tau greičiau rengtis“. Pakartoju, kad noriu nusiprausti. Rusas numojo ranka ir lietuvis nuvedė mane į prausyklą.

Grįžusi į miegamąjį užsivilkau suknytę, kurią vakare mama išrinko kelionei į Žiliškius. Arutis jau buvo aprengtas ir nebeverkė, tik išsigandęs dairėsi. Babutyte ir Ancyte bėgiojo po namus ir dėjo maistą. Prisimenu maišą, į kurį viską krovė – duoną, lašinių gabalą, kumpį, dar kažką. Mama rišo drabužius į paklodes. Kambaryje buvo tik lietuvis. Jis vis kartojė: „Dėkite daugiau“.

Šią ruošą nutraukė vėl sugrįžęs kareivis rusas. Aprėkė mamą, babutyte, Ancyte ir tą lietuvį. Tuo metu mama iš spintos ėmė kažkokį drabužį. Pribėgęs piktai išplėšė iš rankų ir įmetė atgal.

Su ryšuliais ir maišais visi buvome išvaryti į svetainę, kur vidury kambario stovėjo tėvelis. Jo rankos buvo sunertos už nugaros, o šautuvo vamzdis priglaustas prie kūno. Jį saugojo dviese – žydas ir lietuvis. Šį vaizdą įsiminiau kaip patį baisiausią. Tėvelis kažko rusiškai paklausė ir, atrodo, norėjo padėti mamai, kuri iš miegamojo tempė ryšulį. Sujudo ne tik abu jo sargybiniai, iš kito kambario atlėkė ir rusas, įrėmė trečią šautuvą. Tėvelis nuleido galvą, mama, atsimenu, atsisėdo ant to tempiamo maišo ir vėl balsu pravirko.

Žydas parodė tėveliui kažkokį lapą. Į kambarį įėjo dar keli civiliniai drabužiais apsirengę nepažįstami žmonės. Rusas mostelėjo ranka tiems naujai atėjusiems ir pradėjo kažko ieškoti po visus namus. Vertė viską iš spintų – drabužius, knygas, traukė

stalčius, mėtė ant žemės albumus. Kai aš norėjau pasiimti vieną ant žemės numestą fotografiją, ištraukė iš rankų. Paskui kažką rašė. Tuo metu tėvelis saugojo tik vienas, kiti buvo užgulę stalą su dokumentais – aiškinosi, pasirašinėjo. Visi kalbėjo tik rusiškai, todėl nieko nesupratau. Sėdėjau ant daiktų. Nepajutau, kaip priėjo Ancyte, atrišo vieną maišą ir, apsidairiusi, ar nemato prižiūrėtojai, įdėjo albumą. Paskui pridėjo pirštus prie lūpų. Supratau, kad turiu tylėti... Niekas į mus nežiūrėjo.

Iškratę namus, liepė eiti į kiemą. Tėvelį išvedė pirmą. Jį lydėjo dviese. Atsistojome ir mes – Ancyte, mama, aš ir babutyte su Aručiu ant rankų. Kareivis (lietuvis) kažko supyko, griebė Arutį ir padavė mamai, o babutyte nuo mūsų nustūmė. Mama puolė prie jos, nepaisydama to šautuvu mojuojančio kareivio, ir apsikabino. Arutis drebėjo nuo baisaus verksmo. Aš irgi puoliau prie babutytės. Paklausiau mamos, kodėl babutyte su mumis nevažiuoja. Liepė tylėti, o pati puolė prie lietuviu ir prašė, kad paliktų vaikus. Kai tas papurtė galvą, ėmė maldauti dėl Aručio, rodė, koks jis mažas. Bet kareivis šautuvo buoze atstūmė babutyte, o mane ir mamą su Aručiu ant rankų išvarė į kiemą.

Sustabdė ant laiptų. Tėvelis jau buvo sunkvežimyje. Sėdėjo prie kabinos, į petį buvo įbestas šautuvas. Tiems svetimiems žmonėms, kurie padėjo krauti namus, liepė sukelti daiktus. Kai viską sudėjo, kareiviams turbūt pasirodė, kad ryšulių per daug, todėl kažką rusiškai reikaudami pradėjo mūsų turta mėtyti iš sunkvežimio. Mama puolė prie vieno maišo ir prašė, kad leistų pasiimti, nes jame sudėti šilti vaikų drabužiai. Tą leido įkelti atgal, o dalis daiktų taip ir liko kieme.

Per visą tą laiką mes tebestovėjome ant laiptų. Kai pamojo lipti į sunkvežimį, mama apsikabino babutyte, aš puoliau prie jų; šiek tiek aprimęs Arutis vėl pradėjo verkėti. Bučiavome tai babutyte, tai Ancyte, kol kareivis pradėjo tempti mus prie sunkveži-

Mažoji Dainora su tėveliais Raguvoje, 1937 m.

mio. Pirmiausia įkėlė mane, paėmė klykiantį Arutį ir pasodino ant kelių. Padėjo įlipti mamai. Norėjau atsisėsti arčiau tėvelio, bet neleido. Pamačiau, kad jį jau saugo dviese. Mums buvo liepta sėsti viduryje. Paskutinis įlipo trečias sargybinis ir atsistojo sunkvežimio gale. Ant priebučio stovėjo babutyte su Ancyte. Supratau, kad jos lieka, o mus kažkur išveža. Babutyte peržegnojo.

Suburgzus sunkvežimiui apėmė baimė. Mama balsu pravirko, paskui ją ir mes su Aručiu. Tėvelis pradėjo mojuoti, kažką sakė pasiliekančioms. Kareiviai barė. Pro ašaras mačiau savo gerąją babutyte. Ją prie savęs glaudė Ancyte, matyt, ramino. O mes vis tolome ir tolome. Savivaldybė, pieninė, cerkvė. Pasukome ne į miestelį – į plentą. „Veža į Panevėžį“, - pasakė mama. Kareivis piktu balsu rusiškai subarė. Bet mama, kažkodėl nebijodama to barimo, liepė man dar kartą pasižiūrėti į namus. Pamačiau tik medžius ir namo kampan. Visi tylėjome. Arutis išvargęs užmigo. Nurimau ir aš. Priešais sėdėjo tėvelis, šalia – apsikabinusi mus su Aručiu mamytė. Baudino tik šautuvai, ypač nukreipti į tėvelį. Bet staiga pasidarė labai graudu, supratau, kad mus išvarė iš namų, kuriuose buvo taip gera. Kažkodėl prisiminiau šulinį, sodą ir alėją. Sukūkčiojau, bet, pažiūrėjusi į tėvelį, pamačiau, kad jis nusišypsojo. Pro ašaras šyptelėjau ir nutilau. Mūsų namų jau seniai nebesimatė, pro šalį lėkė tik pažįstami kaimai – juos matydavau, kai važiuodavome autobusu.

Tęsinys kitame mumeryje

Dainora Urbonienė. *Sibiras vaiko akimis*. – Panevėžys, UAB „Panevėžio sp.“, 2003.

Kultūros kronika

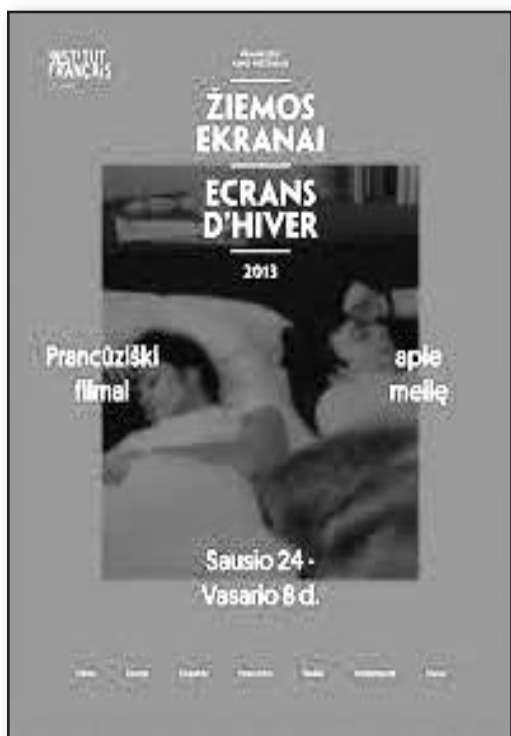

2014 01 03 – 2014 01 22 Vilniuje, „Aido“ galerijoje, veiks tapytojo Lino Katino paroda „Samos“. Dėl sovietmečio draudimų ir apribojimų architekto profesijos atsisakiusiam Katinui tapyba – laisvės ir eksperimentų laukas. Menininkas žaidybiškai ir ironiškai laužė nusistovėjusias normas. Pirmiausia jis naujai interpretavo peizažo žanrą, vėliau ne mažiau netradiciškai traktavo pačias įvairiausias temas, praplėsdamas abstrakčiosios tapybos įvaidžių lauką ir specifines raiškos priemones. Menininkas įkvėpimo semiasi iš pačių įvairiausių šaltinių – nuo Tibeto budistinio meno iki lietuviško etnografinio palikimo, nuo gamtos iki kasdienės buities. Katino tapyboje yra užuominų į peizažus, augalus, vėliavas, kilimus, antklodes, taip pat ir į archetipinius ženklus, sakralinius objektus ar net kitų dailininkų kūrinius. Tapytoją domina paveikslų plokštumos ir krašto, tapybos ir rėmo dermė. Jis tyrinėja paveikslą tiek kaip atvirą lauką, tiek kaip objektą. Sukūrė ir nemažai tapybos darbų ant popieriaus. Jie daug kameriškesni ir lyriškesni. Buities daiktai, archetipiniai ženklai, kosmologiniai motyvai čia apibendrinami ir komponuojami į griežtas konstruktyvias kompozicijas.

2013 12 05 – 2014 03 03 Lietuvos nacionaliniame muziejuje, Naujajame arsenale, veiks Žemaičių Krikšto 600 metų sukakčiai paminėti skirta paroda „Žemaičių krikšto ženklai“. Parodoje pristatomi krikščionybės įsitvirtinimą Žemaitijoje simboliškai ženklinantys kūriniai: vyskupų regalijos, liturgijoje ir procesijose naudoti reikmenys, krikštyklos ir liaudišką pamaldumą liudijantys liaudies raižiniai, skulptūra. Eksponuojamos seniausios ir įspūdingiausios išlikusios krikštyklos – Kristaus kančią ir prisikėlimą simbolizuojančio granato vaisiaus pavidalo Kražių bažnyčios krikštykla (XVIII a. pr.) ir klasicizmo epochą reprezentuojanti kadaise Jonišio bažnyčią puošusi kaustytos skrynios pavidalo krikštykla. Parodoje eksponuojami liturginiai indai iš daugybės metų istorines negandas kentusių ir nuolatinis praradimus patyrusių parapinių bei vienuolynų bažnyčių lobynų, kurie iš dalies atspindi įvairaus meninio lygio, skirtingų LDK auksakalystės centrų kūrybos bendrąsias tendencijas. Parodoje rodomas išskirtinis, vienintelis Lietuvoje išlikęs ištisai metalo skarda padengtas Žemaičių Kalvarijos Rožinio brolijos altorėlis žavi naivumo ir barokinės vaizduosenos deriniu. Žemaičių Kalvarijų vėliavose, siūlose XIX amžiaus II pusėje, atkartojama barokinė bažnytinių vėliavų tradicija: greta šventųjų asmenų atvaizdų komponuojami krikščioniški ženklai ir simboliai, dekore gausu iš barokinės dekoratyvinės dailės perimtų gėlių ir vynuogienų motyvų.

2014 01 23 – 2014 01 30 Vilniuje vyks prancūzų kino festivalis „Žiemos ekranai“. Šis festivalis įsižiėbė 2006 m. sausį buvusio Prancūzų kultūros centro (dabartinio Prancūzų instituto) Vilniuje iniciatyva. Tuo metu, kai ant sniego blizgėjo išbarstyti raganų kaulai, o stingdantis šaltis stūmė vidun, sužvarbusias sielas sušildė prancūziški filmai. Pirmasis festivalis buvo numegztas paskubomis, bet iškart susilaukė žiūrovų dėmesio. „Kuklus ‘Žiemos ekranų’ margumas...“ – taip rašė spauda apie naują, nedidelį, bet savitą renginį, kurio organizatoriai kruopščiai atrenka šiuolaikinio prancūzų autorinio kino filmus ir stengiasi kuo dažniau atverti kino klasikos skrynią. „Žiemos ekranuose“ – debiutuojančių režisierių darbai, taip pat jau pažįstamų ir pamėgtų kūrėjų (Bruno Dumonto, Tonny’io Gatlifo, Christophe’o Honoré, Claire Denis, Zazou Breitman ir kt.) naujausi filmai. Per septynerius metus pristatytos Jacques’o Audiardo, Jacques’o Demy, Alaino Resnais, Sandrine’os Bonnaire, o pernai – magiškos Jacques’o Tati ir Pierre’o Étaixo retrospektyvos, specialiojoje retrospektyvoje „Juoda balta“ žiūrėjome Jeano Vigo, Jeano Cocteau, Jeano Renoiro, Sachos Guitry, Roberto Bressono ir kt. žymių klasikų juostas.

Vaižganto gatvė

Atkelta iš 6 psl.

1923 metais savivaldybės iniciatyva sudarytas miesto išplanavimo projektas (vystymo planas), kurį parengė iš Kopenhagos pakviestas inžinierius Peteris Martinas Frandsenas ir vietos architektas Antanas Jokimas, pagal jį pradėtas šio Kauno priemiesčio užstatymas. Šis miesto rajonas turėjo tapti administraciniu laikinosios sostinės centru: statyti Prezidentūros, Seimo ir Vyriausiojo teismo rūmus, o Aušros gatvės ir Vytauto kalne planuota pastatyti Universiteto kompleksą. Daug kas liko neįgyvendinta.

Kauno miesto valdyba 1924 metų balandžio 14 dienos posėdyje pagal komisijos 1924 metų sausio 17 dienos siūlymą nutarė naujai išplanuotame Vytauto kalne gatvėms suteikti tokius pavadinimus: Gėlių rato, Vydūno, Kudirkos, Basanavičiaus, Baranausko, Maumedžių alėjos, Aušros, Šviesos, Kraševskio, Mateikos, M. Jankaus, Moniuškos, Vaičiūčio, Prūsų gatvės, Minties rato, Janonio (pradiniame variante – Husarų) alėja. Vaižganto vardas tada paminėtas nebuvo. Tos gatvės vardas atsirado 1927 metais, kai keliukas, jungiantis K. Petrausko ir Algirdo gatves, buvo pavadintas Vaižganto – senovės lietuvių pagonių dievo, skatinančio augmenijos augimą ir globojančio derlių, vardu. Vaižganto šventė buvo švenčiama trečiąją Ilgių (Vėlinių) dieną, nuėmus nuo laukų derlių. Merginos tą dieną prašydavo šio dievo, kad užderėtų linų ir kanapių derlius, kad joms „netektų vaikščioti nuogoms“. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo vardas buvo panaikintas ir gatvelė pagerbta pagonių dievo Vaižganto vardu dėl to, kad Kauno miesto tarybos komisijos 1932 11 04 posėdyje rekomenduota Algirdo gatvei duoti geresnę vietą.

Vaižganto gatvės prieškarinio laikų didybę liudija tai, kad dabar prie 15 namų yra pritvirtintos lentos, skirtos čia gyvenusių įžymių žmonių atminimui įamžinti: aktorei, režisieriui Unei Babickaitei-Graičiūnienei (1897–1961) ir jos vyrui vadybos specialistui Vytautui Andriui Graičiūnui (g.1898 m., mirusiam 1952 m. Olšeraso lageryje, Rusija), rašytojui, visuomenės veikėjui, fotografui Petriui Babickui (g. 1903 m., mirusiam 1991 m. Dugde Caxias, Brazilija, 2006 m. palaikai parvežti ir perlaidoti Petrašiūnų kapinėse), architektui Feliksui Bielinskiui (1904–1986), profesoriumi, agronomui, selekcininkui Jonui Bulavui (1903–1984), architektui Edmundui Alfonsui Frikui (1876–1946), Nepriklausomybės akto signatarui, diplomatu, Sibiro lagerių kankiniui Petriui Klimui (1891–1969), rašytojui Vincui Mykoliaičiui-Putinui (1893–1967), diplomatu, žurnalistinei Juozui Purickiui (1883–1934), Kauno radijo stoties Aleksandrui Stankevičiui (1905–1952), japonų diplomatu, žydų gelbėtoju Čijunei Suguharai (1900–1986), kunigui, rašytojui Antanui Šmulksčiui-Paparoniui (1886–1951), gydytojui prof. Jonui Šopauskui (1900–1968), agronomui, mokslininkui Juozui Tonkūnui (1894–1968), rašytojui, kanauninkui Juozui Tumui-Vaižgantui (1869–1933), architektui Feliksui Bielinskiui (1904–1986). Nyderlandų karalystės konsulai Kaune Janui Zwartendijkui (1896–1976) yra stendas Č. Sugiharos muziejuje Vaižganto 30.

Čia gyveno ir nuosavus namus turėjo ir kiti ne mažiau Lietuvai nusipelnę žmonės: Lietuvos kariuomenės brigados generolas Kazys Tallat-Kelpša, pulkininkas Pranas Lesauskis, generalinio štabo pulkininkas leitenantas, Štutgarto kalnys ir pokario kovų dalyvis Mykolas Mačiokas, visuomenės veikėjas, publicistas, filologijos mokslų daktaras, „Židinio“ ir „XX amžiaus“ leidėjas Ignas Skrupskelis, buvęs Lietuvos ministrai Juozas Papečys, Jonas Tonkūnas, literatas ir pedagogas Antanas Busilas, Radijo stoties vadovai Kleopas Gaigalis bei Alfonsas Jurskis, kiti Lietuvos patriotai.

Apie įžymių žmonių, gyvenusių Kaune, Vaižganto gatvėje, likimus žadamame jums papasakoti „Kultūros“ prieduose. □